

zvuk	hláska	písmeno
fyzikální jev existující v určitém čase a prostoru mechanické vlnění, které je schopno vyvolat sluchový vjem	minimální jednotka získaná zobecněním a rozčleněním zvuků řeči není to konkrétní zvuk	grafická značka, pomocí které je možné hlásky zaznamenat v psané podobě

zvuk (hudba) × typy tónů × nota

C-dur

číslo × číslice

Egypt	I	II	III	IIII	IIII	IIII	IIII	IIII	IIII	∩	☉
Babylon	┆	┆┆	┆┆┆	┆┆┆┆	┆┆┆┆ ┆┆	┆┆┆┆ ┆┆┆┆	┆┆┆┆ ┆┆┆┆ ┆┆┆┆	┆┆┆┆ ┆┆┆┆ ┆┆┆┆ ┆┆┆┆	┆┆┆┆ ┆┆┆┆ ┆┆┆┆ ┆┆┆┆ ┆┆┆┆	<	┆┆┆┆ ┆┆┆┆ ┆┆┆┆
Roman	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	C
Chinese	一	二	三	四	五	六	七	八	九	十	百
Indian	१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	१००
Mayan	•	••	•••	••••	—	—•	—••	—•••	—••••	—•••••	—••••••
Arabic	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	100
Thai	๑	๒	๓	๔	๕	๖	๗	๘	๙	๑๐	๑๐๐

Fonetická transkripce

= Způsob přepisu zvukové podoby jazyka do grafických symbolů tak, aby byl co nejvěrněji ten zvuk zachycen.

Princip jednoznačnosti

1 grafická značka vždy odpovídá 1 zvukovému prvku

(písmeno,
diakritika atd.)

(hláska, přízvuk, tóny atd.)

ideálně i naopak:

1 zvukový prvek vždy odpovídá 1 grafické značce

(hláska, přízvuk,
tóny atd.)

(písmeno,
diakritika atd.)

Včera jsem byl doma.

Včera jsem bil Doma.

(Můj pes se jmenuje Dom a já jsem hrozný surovec.)

Písmeno je vždy vyslovováno stejným způsobem (= odpovídá vždy stejné hlásce)

angličtina

Pravopis	Výslovnost	Příklad
<i>v</i>	[v]	<i>village</i>
<i>j</i>	[dʒ]	<i>Jane</i>

čeština

Pravopis	Výslovnost	Příklad
<i>ň</i>	[ň]	<i>ňadra</i>
<i>é</i>	[é]	<i>lékař</i>

Písmeno je vyslovováno různými způsoby (= odpovídá různým hláskám)

angličtina

Pravopis	Výslovnost	Příklad
<i>y</i>	[i]	<i>happy</i>
	[j]	<i>you</i>
<i>a</i>	[æ]	<i>mad</i>
	[ej]	<i>late</i>
	[ə]	<i>about</i>
	[a:]	<i>father</i>

čeština

Pravopis	Výslovnost	Příklad
<i>t</i>	[t]	<i>titul</i>
	[tʰ]	<i>tisíc</i>
	[d]	<i>platba</i>
<i>i</i>	[i]	<i>lis</i>
	[i̯]	<i>frikativa</i>
	[j]	<i>iont</i>
<i>n</i>	[n]	<i>brána</i>
	[ŋ] (velární nazála)	<i>branka</i>
	[ň]	<i>nikdo</i>

Pravopis	Výslovnost	Příklad
<i>m</i>	[m]	<i>máma</i>
	[m̥] (labiodentální nazála)	<i>tramvaj</i>
<i>ř</i>	[ř] (znělé)	<i>řepa</i>
	[ř̥] (neznělé)	<i>tři</i>
<i>s</i>	[s]	<i>kreslit</i>
	[z]	<i>kresba</i>

Hláška je zapisována různými písmeny (= odpovídá různým písmenům)

angličtina

Výslovnost	Pravopis	Příklad
[s]	<i>s</i>	<i>sell</i>
	<i>c</i>	<i>cell</i>
[z]	<i>z</i>	<i>zoo</i>
	<i>s</i>	<i>house</i>

čeština

Výslovnost	Pravopis	Příklad
[t]	<i>t</i>	<i>ten</i>
	<i>d</i>	<i>led</i>
[f]	<i>f</i>	<i>výfuk</i>
	<i>v</i>	<i>křivka</i>
[tʰ]	<i>tʰ</i>	<i>zeť</i>
	<i>dʰ</i>	<i>zedʰ</i>
	<i>t</i>	<i>tisíc</i>
[ú]	<i>ú</i>	<i>úl</i>
	<i>ů</i>	<i>půl</i>

Písmeno není vyslovováno (= neodpovídá žádné hlásce)

angličtina

Pravopis	Příklad	Srovnej s
<i>k</i>	<i>knife</i> [najf]	<i>kill</i> [kil]
<i>w</i>	<i>write</i> [rajt]	<i>wine</i> [wajn]
<i>e</i>	<i>late</i> [lejt]	<i>bet</i> [bet]
	<i>killed</i> [kild]	<i>led</i> [led]

čeština

Pravopis	Příklad	Srovnej s
<i>d</i>	<i>dcera</i> [cera]	<i>rádce</i> [rátce]
<i>c</i>	<i>leccos</i> [lecos]	<i>Lucce</i> [lucce]

Hláška nemá odpovídající ekvivalent v písmu (= není zapsána)

čeština

Příklad	Výslovnost	Srovnej s
<i>Marie</i>	[marije]	<i>mezieta</i>
<i>s uchem</i>	[sʔuxem]	<i>suchem</i>

angličtina

Příklad	Výslovnost	Srovnej s
<i>James's</i>	[dʒejmsis]	<i>Jack's</i> [dʒeks]

Shluk dvou a více písmen odpovídá jedné hlásce (tzv. digrafy, trigrafy atd.)

angličtina

Pravopis	Výslovnost	Příklad
<i>th</i>	[ð]	<i>this</i>
<i>tch</i>	[č]	<i>catch</i>

čeština

Pravopis	Výslovnost	Příklad
<i>ch</i>	[x]	<i>chodba (ale báchamr)</i>

Jedno písmeno odpovídá posloupnosti více hlásek

čeština

Pravopis	Výslovnost	Příklad
<i>x</i>	[ks]	<i>praxe</i>
	[gz]	<i>existence</i>
<i>ě</i>	[je]	<i>věk</i>
	[ňe]	<i>město</i>

Tzv. ideografický princip psaní (= grafická značka odpovídá celému slovu/pojmu)

Grafická značka	Slovo/pojem	Výslovnost
%	„procento“	č. [procent] ang. [pəsent]
+	„sčítání“	č. [plus] ang. [plas]
10	„počet deseti“	č. [deset] ang. [t ^h en]
\$	„měna dolar“	č. [dolar] ang. [dolə]

Tzv. slabičný princip psaní

(= písmena mají v některé kombinaci jinou platnost než samostatně
nebo v jiné kombinaci)

Kombinace písmen	Výslovnost	Výslovnost
<i>d + i</i>	[dʲi]	<i>divák (ale diktát)</i>
<i>d + e</i>	[de]	<i>deset</i>
<i>t + í</i>	[tʲi]	<i>stín</i>
<i>t + a</i>	[ta]	<i>taška</i>

angličtina

<i>c + e</i>	[se]	<i>cent</i>
<i>c + a</i>	[kæ]	<i>cat</i>

Co ještě v českém pravopisu běžně nezaznamenáváme?

– emoce, rychlost řeči, barvu řeči atd.

– přízvuk

ale intonaci naznačujeme:

To je můj pes.

To je můj pes?

To je můj pes!

To je můj pes, který mě zachránil.

Co v českém pravopisu zaznamenáváme, ale běžně nevyslovujeme?

– mezery

srov. *nahoru* × *na horu*

poleje × *pole je*

– začátek věty (velkým písmenem)

Fonetická transkripce

= Způsob přepisu zvukové podoby jazyka do grafických symbolů tak, aby byl co nejvěrněji ten zvuk zachycen.

Princip jednoznačnosti

1 grafická značka vždy odpovídá 1 zvukovému prvku

(písmeno,
diakritika atd.)

(hláska, přízvuk, tóny atd.)

ideálně i naopak:

1 zvukový prvek vždy odpovídá 1 grafické značce

(hláska, přízvuk,
tóny atd.)

(písmeno,
diakritika atd.)

Druhy transkripčních systémů

A) Podle toho, co přepisují

analytické

zapisují vlastnosti hlásek

Oto Jespersen

α β δ ε

α β δ ε

syntetické

zapisují hlásky jako soubor
zvukových vlastností

[p]

[d]

B) Podle vztahu k běžnému písmu

alfabetické	nealfabetické
k zápisu používají písmena z běžných písem (latinka, azbuka, řecká alfabeta atd.)	k zápisu používají vlastní značky bez vztahu k písmu

Alexander M. Bell

Jw ɔtʃlɛ θɪʃw Jɪ θɪɹθ ʒoʊ lɛw
 [ɑɹlɔ lɛ wɪʃɪʃɔ lɛw ɔɪxɔɓ))
 ʒ[x Jɪ [lɛw]ɹw əfɪz ɔlɪʃ lɛw ɑɪθɹɔx]ɓ))
 lɛw ɹɪw lɑɔ ɔɹɪɹw əlɛ lɪʃɪzɪɹ
 lɛ [x ɓɔɪɹ[ɔ lɜ θoʊʒɪɹoɪw))
 Jɪɔɪɔlɔ əlɛ lɜ ʒɪ xɪθɪzɪɹɓlɔ
 wɪɔɔlɔlɪʃ lɜ ɔtʃlɛ ɔɪxɔɓ

C) Podle míry a způsobu zobecnění

fonetická transkripce

zapisují se zvukové prvky podle jejich artikulačních nebo akustických vlastností

[ʔokno]

[baŋka]

fonologická transkripce

zapisují se zvukové prvky podle jejich funkce (využití v jazyce a komunikaci)

/ okno /

/ banka /

Mezinárodní fonetická abeceda (*IPA, International Phonetic Alphabet*)

- mezinárodně nejužívanější transkripce
- vznikla v r. 1888, neustále aktualizovaná, naposledy v r. 2005

THE INTERNATIONAL PHONETIC ALPHABET (revised to 2005)

CONSONANTS (PULMONIC) © 2005 IPA

	Bilabial	Labiodental	Dental	Alveolar	Post alveolar	Retroflex	Palatal	Velar	Uvular	Pharyngeal	Glottal
Plosive	p b			t d		ʈ ɖ	c ɟ	k ɡ	q ɢ		ʔ
Nasal	m	ɱ		n		ɳ	ɲ	ŋ	ɴ		
Trill	ʙ			ʀ					ʀ		
Tap or Flap		ɸ		ɾ		ɽ					
Fricative	ɸ β	f v	θ ð	s z	ʃ ʒ	ʂ ʐ	ç ʝ	x ɣ	χ ʁ	ħ ʕ	h ɦ
Lateral fricative				ɬ ɮ							
Approximant		ʋ		ɹ		ɻ	j	ɰ			
Lateral approximant				l		ɭ	ʎ	ʟ			

Where symbols appear in pairs, the one to the right represents a voiced consonant. Shaded areas denote articulations judged impossible.

CONSONANTS (NON-PULMONIC)

Clicks	Voiced implosives	Ejectives
◌ʘ Bilabial	◌ɓ Bilabial	◌ʼ Examples:
◌ Dental	◌ɗ Dental/alveolar	◌pˀ Bilabial
◌! (Post)alveolar	◌ɟ Palatal	◌tˀ Dental/alveolar
◌≠ Palatoalveolar	◌ɡ Velar	◌kˀ Velar
◌ Alveolar lateral	◌ɠ Uvular	◌sˀ Alveolar fricative

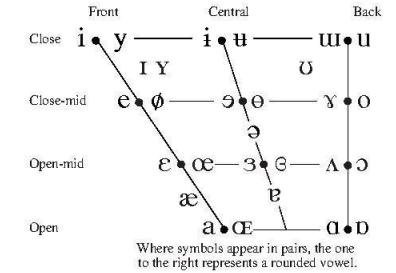
OTHER SYMBOLS

◌ʌ Voiceless labial-velar fricative	◌ç ʑ Alveolo-palatal fricatives	◌kp̚ ts
◌w Voiced labial-velar approximant	◌ɺ Voiced alveolar lateral flap	
◌ɥ Voiced labial-palatal approximant	◌ɥ Simultaneous ʃ and x	
◌ħ Voiceless epiglottal fricative		
◌ʕ Voiced epiglottal fricative	Affricates and double articulations can be represented by two symbols joined by a tie bar if necessary.	
◌ʔ Epiglottal plosive		

DIACRITICS Diacritics may be placed above a symbol with a descender, e.g. ɺ̃

◌̥ Voiceless	◌̤ Breathy voiced	◌̦ Dental
◌̇ Voiced	◌̣ Creaky voiced	◌̩ Apical
◌̈ Aspirated	◌̵ Linguobilabial	◌̪ Laminal
◌̞ More rounded	◌̜ Labialized	◌̜ Nasalized
◌̟ Less rounded	◌̚ Palatalized	◌̚ Nasal release
◌̠ Advanced	◌̛ Velarized	◌̛ Lateral release
◌̡ Retracted	◌̜ Pharyngealized	◌̜ No audible release
◌̣ Centralized	◌̜ Velarized or pharyngealized	
◌̥ Mid-centralized	◌̥ Raised	(◌̥ = voiced alveolar fricative)
◌̦ Syllabic	◌̦ Lowered	(◌̦ = voiced bilabial approximant)
◌̧ Non-syllabic	◌̧ Advanced Tongue Root	◌̧
◌̨ Rhoticity	◌̨ Retracted Tongue Root	◌̨

VOWELS

SUPRASEGMENTALS

- ◌ˈ Primary stress
- ◌ˌ Secondary stress
- ◌ː Long
- ◌ˑ Half-long
- ◌ˑ̆ Extra-short
- ◌ Minor (foot) group
- ◌ Major (intonation) group
- ◌ Syllable break
- ◌ Linking (absence of a break)

TONES AND WORD ACCENTS

LEVEL	CONTOUR
◌˥ Extra high	◌˥ or ◌˨ Rising
◌ˤ High	◌ˤ Falling
◌˥̥ Mid	◌˥̥ High rising
◌˥̇ Low	◌˥̇ Low rising
◌˥̈ Extra low	◌˥̈ Rising-falling
◌˩ Downstep	◌˩ Global rise
◌˨ Upstep	◌˨ Global fall

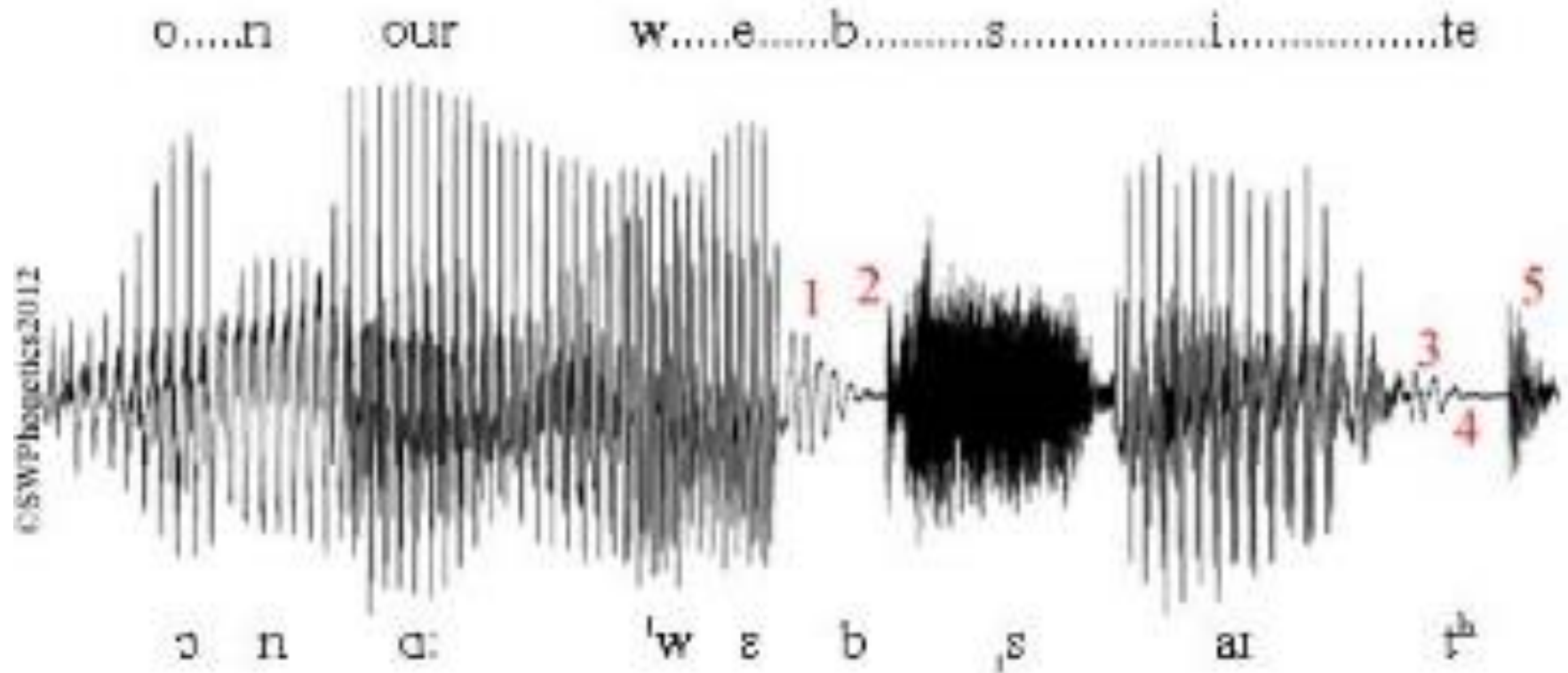
Charakteristiky IPA

(platí to i pro některé další typy fonetických transkripcí)

1) Zaznamenává jen jazykově relevantní zvukové vlastnosti.

- není zaznamenávána např.
 - barva a hloubka hlasu
 - zvukové prostředky vyjadřující emoce (radost, smutek, ironie atd.)
 - vady řeči (huhňání, chrapot, šišlání atd.)

2) Přepisuje řeč jako posloupnost hlásek (i přesto, že je řeč kontinuální).

3) Hlásky jsou rozděleny do dvou základních tříd: konsonanty a vokály.

4) Znak pro konsonanty a vokály jsou rozčleněny podle artikulačních a akustických vlastností příslušných hlásek.

CONSONANTS (PULMONIC)

	Bilabial	Labiodental	Dental	Alveolar	Postalveolar	Retroflex	Palatal	Velar	Uvular	Pharyngeal	Glottal
Plosive	p b			t d		ʈ ɖ	c ɟ	k ɡ	q ɢ		ʔ
Nasal	m	ɱ		n		ɳ	ɲ	ŋ	ɴ		
Trill	ʙ			ɾ					ʀ		
Tap or Flap		ⱱ		ɽ		ɽ					
Fricative	ɸ β	f v	θ ð	s z	ʃ ʒ	ʂ ʐ	ç ʝ	x ɣ	χ ʁ	ħ ʕ	h ɦ
Lateral fricative				ɬ ɮ							
Approximant		ʋ		ɹ		ɻ	j	ɰ			
Lateral approximant				l		ɭ	ʎ	ʟ			

Symbols to the right in a cell are voiced, to the left are voiceless. Shaded areas denote articulations judged impossible.

CONSONANTS (NON-PULMONIC)

Clicks	Voiced implosives	Ejectives
⦿ Bilabial	ɓ Bilabial	’ Examples:
Dental	ɗ Dental/alveolar	p’ Bilabial
! (Post)alveolar	ɟ Palatal	t’ Dental/alveolar
≠ Palatoalveolar	ɠ Velar	k’ Velar
Alveolar lateral	ɠ Uvular	s’ Alveolar fricative

OTHER SYMBOLS

ɱ Voiceless labial-velar fricative

ʋ Voiced labial-velar approximant

ɥ Voiced labial-palatal approximant

ħ Voiceless epiglottal fricative

ʕ Voiced epiglottal fricative

ʡ Epiglottal plosive

ç ʒ Alveolo-palatal fricatives

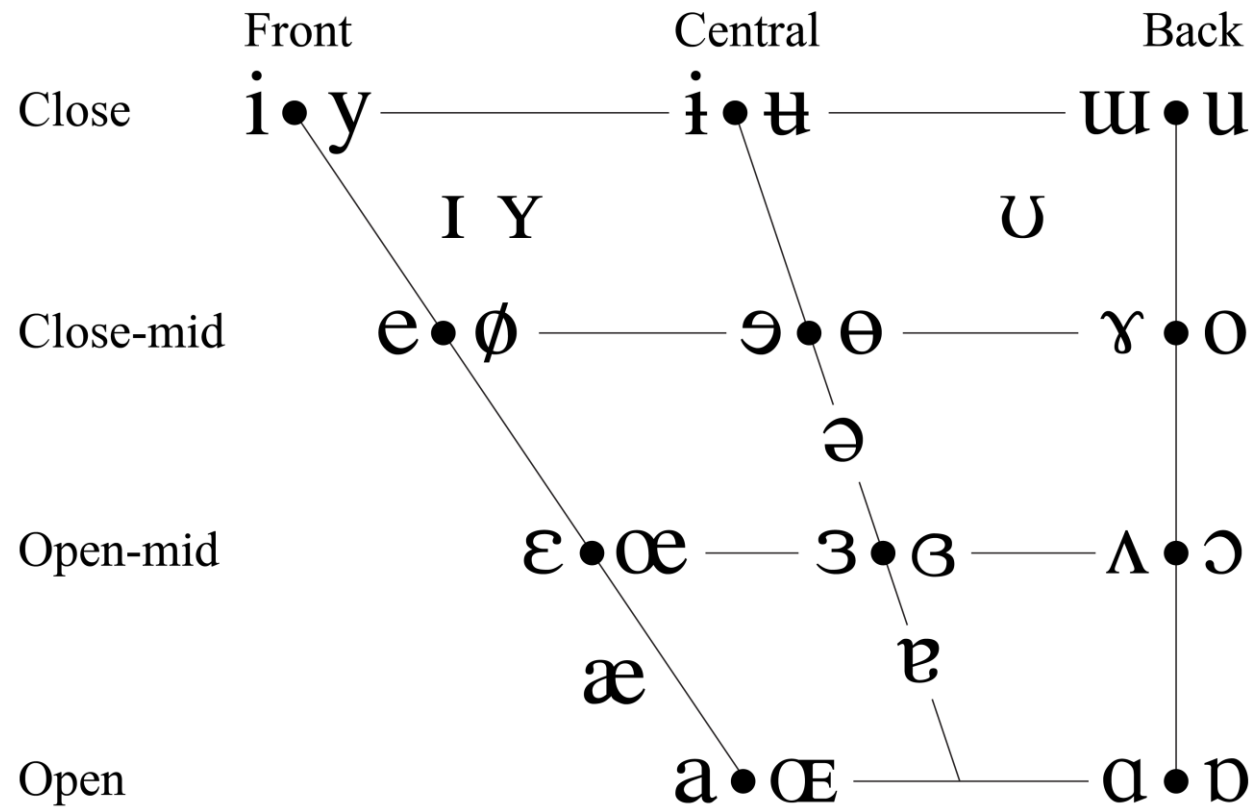
ɺ Voiced alveolar lateral flap

ɧ Simultaneous ʃ and x

Affricates and double articulations
can be represented by two symbols
joined by a tie bar if necessary.

ts kp

VOWELS

Where symbols appear in pairs, the one to the right represents a rounded vowel.

5) IPA užívá soubor diakritických značek, kterými lze modifikovat základní znaky pro popsání jemnějších zvukových rozdílů.

- dentální [t̪] (franc.) × alveolární [t] (angl.)
- slabičnost: [r̩]
- aspirovanost: [p^h]
- neznělost: [j̥]
- palatalizovanost: [kʲ]

DIACRITICS Some diacritics may be placed above a symbol with a descender, e.g. $\underset{\circ}{\eta}$

◌ _o Voiceless	$\underset{\circ}{n}$ $\underset{\circ}{d}$	◌ _{..} Breathy voiced	$\underset{..}{b}$ $\underset{..}{a}$	◌ _◡ Dental	$\underset{\text{◡}}{t}$ $\underset{\text{◡}}{d}$
◌ _◡ Voiced	$\underset{\text{◡}}{s}$ $\underset{\text{◡}}{t}$	◌ _˜ Creaky voiced	$\underset{\text{˜}}{b}$ $\underset{\text{˜}}{a}$	◌ _◡ Apical	$\underset{\text{◡}}{t}$ $\underset{\text{◡}}{d}$
◌ ^h Aspirated	t^h d^h	◌ _˘ Linguolabial	$\underset{\text{˘}}{t}$ $\underset{\text{˘}}{d}$	◌ _◡ Laminal	$\underset{\text{◡}}{t}$ $\underset{\text{◡}}{d}$
◌ _◌ More rounded	$\underset{\text{◌}}{\text{ɔ}}$	◌ ^w Labialized	t^w d^w	◌ _˜ Nasalized	$\underset{\text{˜}}{e}$
◌ _◌ Less rounded	$\underset{\text{◌}}{\text{ɔ}}$	◌ ^j Palatalized	t^j d^j	◌ ⁿ Nasal release	d^n
◌ ₊ Advanced	$\underset{+}{u}$	◌ ^ɣ Velarized	$t^{\text{ɣ}}$ $d^{\text{ɣ}}$	◌ ^l Lateral release	d^l
◌ ₋ Retracted	$\underset{-}{e}$	◌ ^ɤ Pharyngealized	$t^{\text{ɤ}}$ $d^{\text{ɤ}}$	◌ ^ˀ No audible release	$d^{\text{ˀ}}$
◌ _˙ Centralized	$\underset{\text{˙}}{e}$	◌ _˘ Velarized or pharyngealized	$\underset{\text{˘}}{t}$		
◌ _˘ Mid-centralized	$\underset{\text{˘}}{e}$	◌ _˥ Raised	$\underset{\text{˥}}{e}$ ($\underset{\text{˥}}{t}$ = voiced alveolar fricative)		
◌ _◌ Syllabic	$\underset{\text{◌}}{n}$	◌ _˥ Lowered	$\underset{\text{˥}}{e}$ ($\underset{\text{˥}}{\beta}$ = voiced bilabial approximant)		
◌ _◌ Non-syllabic	$\underset{\text{◌}}{e}$	◌ _◌ Advanced Tongue Root	$\underset{\text{◌}}{e}$		
◌ _˘ Rhoticity	$\underset{\text{˘}}{\text{ə}}$ $\underset{\text{˘}}{\text{a}}$	◌ _◌ Retracted Tongue Root	$\underset{\text{◌}}{e}$		

6) Některé znaky jsou složené z jiných znaků.

- afrikáty [ts dʒ]
- konsonanty s dvojím místem artikulace [kp]
- diftongy [au]

7) IPA přepisuje i suprasegmentální vlastnosti řeči, tj. zvukové prostředky, které se vážou na celé bloky řeči.

značky pro

- přízvuk
- tóny
- intonace
- zvukové členění promluvy

TONES AND WORD ACCENTS

LEVEL

ẽ or ʘ Extra high

é ʘ High

ē ʘ Mid

è ʘ Low

ẽ ʘ Extra low

↓ Downstep

↑ Upstep

CONTOUR

ẽ or / Rising

ê \ Falling

ẽ ↗ High rising

ẽ ↗ Low rising

ẽ ↗ Rising-falling

↗ Global rise

↘ Global fall

SUPRASEGMENTALS

ˈ Primary stress

ˌ Secondary stress

ː Long eː

ˑ Half-long eˑ

◌̥ Extra-short ẽ

| Minor (foot) group

|| Major (intonation) group

• Syllable break ʃi.ækt

◌ Linking (absence of a break)

ˌfounəˈtɪʃən

[|| 'fonetikaʊje | 'jazikovjedna: | 'distʃipli:na | 'zabi:vaji:tsi:ʊse |
'materija:lɲi: | 'stra:ŋkou̯ | 'zvukovi:x | 'prostřetku: | 'jazika ʌ ||]

IPA – další poznámky

- fonetická transkripce není jiný pravopis, a proto nemůžeme při přepisu vycházet z toho, jak by byla promluva pravopisně zapsána, ale jak je skutečně vyslovena

Já jsem osoba, která vás učí.

[ja sɛmosoba kɛra: vazutʃi:]

[ja: jsɛm ʔosoba ktɛra: va:s ʔutʃi:]

- v IPA každý znak odpovídá jinému zvukovému prvku, a proto není možné zaměňovat např. [r] za [R]

Renata

[rɛnata] (běžná výslovnost)

[Rɛnata] (výslovnost s ráčkováním)

- pro některé zvukové prvky však existují alternativní způsoby zápisu, které mohou být podmíněny typografickými konvencemi

afrikáty: [ts dʒ] nebo [ts̺ dʒ̺], ale také [t̺ dʒ̺] (starší varianta)

diftongy: [au] nebo [au̯], ale i [aᵛ]

- symboly nutně nemají univerzální hodnotu, a proto stejný znak může v různých jazycích zaznamenávat jiné zvukové prvky

[a]: ve francouzštině *přední* nízký vokál, v češtině *přední* nízký vokál

[t]: v polštině *dentální* exploziva, v češtině *alveolární* exploziva

- proto je vždy nutné konkrétní užití symbolů doplnit slovním popisem

- zápis IPA symbolů je možný např. přes vložení symbolu v MS Wordu
- nebo přes speciální webové stránky:
<https://ipa.typeit.org/full/>
- IPA pro češtinu ve studijních materiálech; tam i český překlad IPA